

DOCUMENTS

THE COMMENTARY OF ORIGEN ON THE EPISTLE
TO THE ROMANS. III.

XXXV.

vii 1-3 ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ; ἢ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήρηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ.

70 τὸ γινώσκειν τὸν νόμον πάντως οἶδεν τὴν διαφορὰν τῆς ἐν αὐτῷ παλαιότητος τοῦ γράμματος καὶ τῆς ἐνυπαρχούσης τοῖς νοήμασιν αὐτοῦ καινότητος τοῦ πνεύματος· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τελείως γινώσκειν τὸν νόμον. ἐπιφέρει δὲ καὶ παράδειγμα, σφόδρα τῷ προκειμένῳ κατάλληλον· ἢ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ 5 ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ κατήρηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός· ὁ νόμος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ· δῆλον δὲ ὅτι ὁ κατὰ τὸ γράμμα· οὗτος γὰρ καὶ τὸ ἀποθνήσκειν ἐπεδέξατο διὰ τὸ εἶναι παλαιότης γράμματος· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. λέγεται δὲ καὶ ἀποθνήσκειν καὶ ἐπεὶ μὴδὲ παρὰ τοῖς βουλομένοις αὐτὸν φυλάσσειν καὶ οὕτω προαιρουμένοις, ἢ 10 οὕτως εἶπω, ζῆ.

XXXVI.

vii 6 νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

73 v τὸ ἅγιον πνεῦμα αἰεὶ ἐστὶν ἐν καινότητι, οὔτε παλαιούμενον οὔτε γηράσκον ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ἔσω ἡμῶν ἀνθρώπου ἀνακαινογέμενογ ἡμέρα καὶ ἡμέρα· καὶ ἢ παλαιότης δὲ τοῦ γράμματος οὐκ ἐστὶν ὅτε καινὴ ἦν, οὐδὲ ὁ παλαιός ἡμῶν ἀνθρώπος καινός ποτε ἦν, ὅστις ἅμα τῷ ὑποστῆναι πεπαλαίωται, οὐ χρόνον 5 ἀλλὰ τῶν τοιῶνδε νοημάτων καὶ ἔργων παλαιωσάντων αὐτόν.

XXXV R. 577 f. XXXVI R. 576 f.

XXXV 1 f. Rom. vii 6 7. Heb. viii 13 XXXVI 1 f. Heb. viii 13
2. 2 Cor. iv 16 3. Rom. vi 6

XXXV 1. τὸ γινώσκειν] read ὁ γινώσκων. Cf. R. 1. c. qui bene scit novit sine dubio 4. κατάλληλον V: παράλληλον B C 8. καὶ 2^ο om. B C XXXVI 3. ὁ om. B C 5. ἀλλὰ om. B C τοιῶν δὲ B C: τοιῶν δεi (η suprascr.) V

vii 7 (τί οὖν ; ὁ νόμος ἁμαρτία ;

οὐχ ὡσπερ ὄνομα ἐν ἐστὶ νόμος, οὕτω καὶ εἰς ὁ περὶ νόμου πανταχοῦ τῆς γραφῆς λόγος. διὸ καθ' ἕκαστον χρῆ τόπον αὐτῆς ἐπιμελῶς ἐπιστήσαντα θεωρῆσαι, νῦν μὲν τί σημαίνεται ἐκ τῆς νόμος φωνῆς, νῦν δὲ τί χρῆ τὸ τοιοῦτον ἐνοεῖν. ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων πλειόνων ὁμώνυμοι γὰρ καὶ ἐπὶ ἄλλων εἰσὶ κατὰ τὴν γραφὴν φωναί, αἵτινες συγχέουσι τοὺς νομίζοντας ὅτι ὡς ὄνομα ἐν 5 ἐστὶν οὕτω καὶ τὸ σημαίνόμενον ἐν, ὅπου ἂν τοῦτο ὀνομασθῆ. ὅτι δὲ ἡ νόμος φωνὴ οὐκ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀλλ' ἐπὶ πλειόνων τέτακται, τὰ πολλὰ παραλιπόντες καὶ δεόμενα κατασκευῆς, ἔχοντα ἀνθυποφορὰν λύσεως δεομένην, ἐκθυσόμεθα τὰ πάνθ' ὄντινούν δυσωπῆσαι δυνάμενα, ὡς τῆς νόμος φωνῆς κειμένης ἐπὶ πλειόνων. 10

οἷον ἐπ' ἂν ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας λέγεται ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμοι εἰσὶν ἦπὸ κατάραν εἰσὶ, γέγραπται γάρ' ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά, σαφές ὅτι νόμος ὁ κατὰ τὸ γράμμα δηλοῦται Μωσέως, τὸ προστακτικὸν μὲν ὦν ποιητέον, ἀπαγορευτικὸν δὲ ὦν οὐ ποιητέον τοῖς αὐτῶ ὑποκειμένοις. τὸ δ' αὐτὸ δηλοῦται ἐν τῇ αὐτῇ 15 ἐπιστολῇ καὶ ἐν τῷ ἰ νόμος γὰρ τῶν παραβάσεων χάριν ἐτέθη, ἄκρι οὐ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεῖς δὲ ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου' καὶ ἐν τῷ ὡστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιοθώμεν' ἐλθοῦσιν δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ἦπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν. πάντες γὰρ γίοι θεοῦ ἐστὲ 20 διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

σημαίνεται καὶ ἡ παρὰ Μωσεί ἀναγεγραμμένη ἱστορία ἀπὸ τῆς νόμος φωνῆς, ὡς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ἐστὶ λαβεῖν ἐκ τοῦ λέγετέ μοι, οἱ ἦπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε ; γέγραπται γάρ' ὅτι Ἀβραὰμ δῶο γίοις ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλεγεθέρας. ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γενένηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλεγεθέρας διὰ τῆς ἐπαγγελίας. οἶδα καὶ τοὺς 25 ψαλμοὺς ὀνομαζομένους νόμον, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἵνα πληρωθῆ ἰ λόγος ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν γεγραμμένος ὅτι ἐμίσησαν με δωρεάν. ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Ἰησοῦ προφητεία νόμος παρὰ τῷ ἀποστόλῳ λέγεται, φάσκοντι ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται' ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τοῦτῳ, καὶ οὐδ' οὔτως εἰσακούσονται μοι, λέγει κύριος' εἴρον γὰρ τὰ ἰσοδυναμούντα τῇ λέξει ταύτῃ ἐν 30 τῇ τοῦ Ἀκούλου ἐρμηνείᾳ κείμενα.

λέγεται νόμος καὶ ἡ μυστικωτέρα καὶ θειοτέρα τοῦ νόμου ἐκδοχή, ὡς ἐν τῷ οἶδαμεν γάρ' ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστὶ.

παρὰ δὲ πάντα ταῦτα λέγεται νόμος ὁ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐνεσπαρμένους τῇ ψυχῇ καί, ὡς ὀνομάζει ἡ γραφὴ, ἐγγεγραμμένους τῇ καρδίᾳ λόγος, προσ- 35 τακτικὸς μὲν ὦν ποιητέον, ἀπαγορευτικὸς δὲ ὦν οὐ ποιητέον. καὶ τοῦτο δὲ δηλοῦται ἐν τῷ ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιούσιν,

XXXVI R. 580-581 (' unde iterum discere licet quam infida sit Rufini interpretatio,' Delarue) Philocalia ix, Robinson, pp. 54-58 1-15. Cf. § x 1-15

XXXVI 11 ff. Gal. iii 10. Cf. Deut. xxvii 26 16 ff. Gal. iii 19 18 ff. Gal. iii 24 ff 22 ff. Gal. iv 21 ff 27 ff. Jn. xv 25. Cf. Ps. xxxv (xxxiv) 19 28 ff. I Cor. xiv 21. Cf. Isa. xxviii 11 f 33. Rom. vii 14 37 ff. Rom. ii 14 ff

XXXVI 16. ἀκρις 17. φ] ὁ, οὐ 19. om. τῆς 31. Ἀκύλα 34. ταῦτα πάντα

οἷτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἐάτοίς εἰς νόμος· οἷτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτῶν ἐν ταῖς καρδίαις αἰτῶν, συμπαιργοῦσθε αἰτῶν τῆς συνειδήσεως.
 40 ὁ γὰρ γραπτὸς ἐν ταῖς καρδίαις νόμος καὶ ἐν ἔθνοίς φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ κατὰ τὰς κοινὰς ἐνοίας φύσει ἐγγεγραμμένου τῷ ἡγεμονικῷ ἡμῶν, καὶ τρανωτέρου μετὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ λόγου ὡσημέρι γινόμενου. τοῦτο τὸ σημαίνονον ἦν τοῦ νόμου καὶ ἐν τῷ ἁμαρτία οὐκ ἔλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου· καὶ ἐν τῷ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων εἰ μὴ διὰ νόμου. πρὸ
 45 γὰρ τοῦ κατὰ Μωσέα νόμου ἔλλελόγηται ἁμαρτία καὶ τῷ Κáιν καὶ τοῖς κατὰ τὸν κατακλυσμὸν παθοῦσιν, ἔτι δὲ καὶ Σοδομίταις καὶ ἄλλοις μυρίοις· πολλοὶ τε ἔγνωσαν τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὸ τοῦ Μωσέως νόμου.

καὶ μὴ θαυμάσης εἰ δύο σημαίνονον τοῦ ἐνὸς ὀνόματος τοῦ νόμου ἐν τῷ αὐτῷ παρὲλθῆται τόπω· εὐρήσομεν γὰρ ταύτην ἐν τῇ συνήθειαν καὶ ἐν ἄλλαις
 50 γραφαῖς, οἷον οὐχ ἡμεῖς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἐπάρατε τοῦς ὀφθαλμοῦς ἡμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λεγκαί εἰς πρὸς θερισμὸν ἦδη. δις γὰρ ὁ θερισμὸς ὀνομασθεῖς κατὰ μὲν τὸ πρότερον ἐπὶ τὸν σωματικὸν ἀναφέρεται, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐπὶ τὸν πνευματικόν. τὸ δὲ ὁμοιον εὐρήσεις καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γενετῆς τυφλοῦ θεραπευθέντος· ᾧ ἐπιφέρει
 55 σωματικῶς γενομένῳ τὸ εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. οὔτω τοῖνυν καὶ νῦν χωρὶς μὲν νόμου τοῦ τῆς φύσεως δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρομένη δὲ ὑπὸ νόμου Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν. εἶπομεν δ' ἂν πρὸς τοὺς ἔτι ὀκνοῦντας παραδέξασθαι τὸ διττὸν σημαίνονον τοῦ νόμου, ὅτι εἶπερ ὁ αὐτὸς νόμος
 60 παρὲλθῆται ἐν τε τῷ νῦν καὶ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, καὶ ἐν τῷ μαρτυρομένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν· εἰ μὲν χωρὶς νόμου πεφανέρωται, οὐχ ὑπὸ νόμου μαρτυρεῖται· εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου μαρτυρεῖται, οὐ χωρὶς νόμου πεφανέρωται. τῇ τοῖνυν δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ φανερούμενη ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρεῖ οὐδαμῶς μὲν ὁ τῆς φύσεως νόμος· μικρότερος
 65 γὰρ ἐστὶν αὐτῆς· ὁ δὲ Μωσέως νόμος, οὐ τὸ γράμμα ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, καὶ οἱ ἀνάλογον τῷ πνεύματι τοῦ νόμου προφῆται, καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς πνευματικὸς λόγος.

διὸ χρὴ ἐπιμελῶς τὸν ἀναγινώσκοντα τὴν θείαν γραφὴν τηρεῖν ὅτι οὐ πάντως ταῖς αὐταῖς λέξεσιν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων χρῶνται αἱ γραφαί·
 70 τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ὅτε μὲν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ὅτε δὲ παρὰ τὴν τροπολογίαν,

XXXVI 44 ff. R. 581 a 56-63. Cf. § xv 15-18

XXXVI 43 f. Rom. v 13 44 f. Rom. vii 7 50 ff. Jn. iv 35 55 f. Jn. ix 39 56 ff. Rom. iii 21

XXXVI 42. [μετὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ λόγου: cf. infra xxxix 8 ὅτε συνεπλήρωσε τὸν λόγον, supra v 18 ὅτε τὸν λόγον συμπλήρωκεν xiv 10 πᾶς ὁ συμπληρώσας τὸν λόγον ἄνθρωπος. Obviously the phrase was a favourite one with Origen in this Commentary on Romans: he seems to mean by it 'when man enters into full possession of his reasoning faculty.'] ὡσημέρι 43. ἔλλογεῖται 45. σπ. κατὰ 50. ὅτι] + ὁ καιρὸς [Origen's punctuation of Jn. iv 35, 36, agreed with the Authorised Version against Westcott and Hort and the margin of the Revised Version.] 55. γεννωμένῳ 58. νόμου] + τοῦ, + καὶ

καὶ ἔσθ' ὅτε παρὰ τὴν σύμφρασιν ἀπαιτοῦσαν ἄλλως τῇ λέξει χρῆσασθαι ἐν τοῖσδε τισιν ἢ ὡς κεῖται ἐν ἑτέροις. καὶ τοῦτο ἐὰν ἐπιμελῶς παραφυλατ-
 τώμεθα, πολλῶν σφαλμάτων ἀπαλλαττόμεθα καὶ παρεκδοχῶν. χρῆ οὖν
 εἰδέναι ὅτι τὸ ἑώρακεν οὐκ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀεὶ κεῖται, ἀλλ' ὅτε μὲν ἐπὶ τοῦ
 σωματικοῦ ὄραν, ὅτε δὲ ἀντὶ τοῦ νοεῖν. καθόλου γὰρ τοῦτο ἰστέον, ὅτι 75
 προκειμένου κρῦψαι καὶ μὴ φανερώς ἐκθέσθαι τὰ νοήματα τῆς ἀληθείας τῶ
 ἐν τοῖς προφήταις πνεύματι καὶ ἐν τοῖς ἀποστόλοις Χριστοῦ λόγῳ, πολλαχού
 καὶ ὑπὸ τῆς φράσεως συγχεῖται καὶ οὐχ ὡς ὑπὸ μίαν λέγεται ἀκολουθίαν· ἵνα
 μὴ καὶ ἀνάξιμοι εἰς κρίμα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς εὐρωσι τὰ συμφερόντως αὐτοῖς
 ἀποκεκρυμμένα. καὶ τοῦτο πολλαχού αἰτιόν ἐστι τοῦ δοκεῖν μὴ ἔχειν σύνταξιν 80
 μηδὲ ἀκολουθίαν τὴν ὄλην γραφήν· καὶ μάλιστα, ὡς προείπομεν, τὴν προφη-
 τικὴν καὶ τὴν ἀποστολικήν· καὶ μάλιστα τῆς ἀποστολικῆς τὴν πρὸς Ῥωμαίους
 ἐπιστολήν, ἐν ἣ τὰ περὶ νόμου διαφόρως ὀνομάζεται, καὶ ἐπὶ διαφόρων
 πραγμάτων κείμενα· ὥστε δοκεῖν ὅτι οὐκ ἔχεται ὁ Παῦλος ἐν τῇ γραφῇ τῆς
 ἐπιστολῆς τοῦ προκειμένου αὐτῶ σκοποῦ.) 85

XXXVII.

vii 7 τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν
 οὐκ ἔγνω ἐἶ μὴ διὰ νόμου· τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδει ἐἶ μὴ ὁ νόμος
 ἔλεγεν Οὐκ ἐπιθυμήσεις.

νόμον ὧδε νοοῦμεν οὐ μόνον τὸν Μωσέως τὸν κωλύοντα τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ 76
 καὶ τὸν φυσικόν· ἐνέσπαρται γὰρ ἡμῖν φυσικῶς ἡ ἐπιθυμία ὡς πάθος, καὶ ὁ
 περὶ ταύτην νόμος, καὶ ἔλαβεν ἀφορμὴν ἢ ἁμαρτία οὐ διὰ τῆς γραπτῆς μόνης
 ἐντολῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς φυσικῆς. καὶ ὁ Ἄδὰμ δὲ ᾔδει τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ
 Μωσέως νόμου. 5

XXXVIII.

vii 8 ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο ἐν
 ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν.

οὐκ ἐν Παύλῳ μόνῳ ἀλλ' ἐν πάσῃ ψυχῇ, ὅτε ἡ ἁμαρτία ὑπέστη, πᾶσα 77 v
 ἐπιθυμία κατεπολέμει τὸ γένος· ἀμήχανον γὰρ ἀνθρωπίνην ψυχὴν μὴ ὑπο-
 πεσεῖν πάθεσι, κἂν ἐξ ἐπιμελείας ὑστερον οἰοῖ ἐν ἀπαθείᾳ γένηται. ὧδε δὲ
 ὁ Παῦλος πᾶσαν ἐπιθυμίαν λέγει παθητικὴν καὶ ἁμαρτωλὸν (ἦν ὁ νόμος
 ἀπαγορεύει διδάσκων τὸ Οὐκ ἐπιθυμήσεις), ἣτις ἐστὶν ὄρεξις ἄλογος γινομένη 5
 κατὰ ὁρμὴν πλεονάζουσα παρὰ λόγον, καθ' ἣν φιλοζωοῦμεν, ὡς ἀγαθοῦ

XXXVII R. 582 AB

XXXVIII R. 582 CD

XXXVI 74. Jn. i 18

XXXVII 3 f. Rom. vii 8

XXXVI 72. κείνται 75. σωματικῶς XXXVIII 2. ὑποπεσεῖν V: ἀποπεσεῖν BC
 [5-10. With this account of ἐπιθυμία compare Diog. Laert. vii i §§ 110, 113 (Cic.
 Tusc. iv §§ 11, 14). To Chrysippus περὶ παθῶν is there attributed the phrase ἡ δὲ
 ἐπιθυμία ἐστὶν ἄλογος ὄρεξις, to Zeno the definition ἐστὶ δὲ αὐτὸ τὸ πάθος ἢ ἄλογος καὶ
 παρὰ φύσιν ψυχῆς κίνησις ἢ ὁρμὴ πλεονάζουσα. The repetition ἄλογος . . . παρὰ λόγον
 looks as though Origen is combining elements from different sources.]

ὀρεγόμενοι τῆς μέσης καὶ ἀδιαφόρου ζωῆς, προσκείμενοι πλοῦτι καὶ δόξῃ καὶ γυναίξῃ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐπιθυμίαις, κατὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας βούλημα ποιούσης ἡμᾶς ἐκτείνεσθαι ὡς ἐπὶ ἀγαθὸν (ἐπὶ) πάν τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐπιθυ-
10 μούμενον. φαντασία γὰρ ἀγαθοῦ ἢ ἐπιθυμία γίνεταί.

XXXIX.

vii 8-11 χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ-
ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἢ ἁμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ εὐρέθη
μοι ἡ ἐντολή ἢ εἰς ζωὴν αὕτη εἰς θάνατον· ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα
διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέν με καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.

v τότε γὰρ καὶ λέγοιτ' ἂν περὶ τοῦ τοιούτου ὅτι οὗτος ζῆ χωρὶς νόμου· ἐπὶ
ταύτην γὰρ τὴν κατάστασιν ἀναφέρων ὁ Παῦλος καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἐρεῖ, ἐγὼ
δὲ ζῶν χωρὶς νόμου ποτέ, ἐπεὶ ποτέ ἦν χωρὶς νόμου ὅπου, καθὼς αὐτὸς φησι,
περιτομῆ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων· οὐ γὰρ δύναται
5 τὸ ἐπι ἄλογον ἔχον κατάστασιν παιδίον ζῆν ὑπὸ νόμον. πᾶς γὰρ ἄνθρωπος
ἔζη χωρὶς νόμου ποτέ, ὅτε παιδίον ἦν· (ὅτε οὐκ ἦν ἐπιτίμησις· ἀγνοία γὰρ
κολάσει οὐχ ὑπόκειται)· καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ ἦλθεν ποτε ἡ ἐντολή· ποτε δὲ ἢ
ὅτε συνεπλήρωσε τὸν λόγον, καὶ νεώθηκε τὴν ἐντολὴν προ(σ)τάττουσαν μὲν τὰ
80 τοιαῦδε, ἀπαγορεύουσαν δὲ τὰ τοιαῦδε; ἅμα δὲ τ(ῷ) ἔλθειν τὴν ἐντολὴν κατὰ τὸν
10 πρῶτον αὐτῆς καιρὸν ὑφίσταται ἢ κακία, ἢ, ὡς ὁ Παῦλος ὠνόμασεν, ἀναζῆ
ἢ ἁμαρτία τέως οἷσα νεκρά· ἐπεὶ δ(ὲ) μὴ πέφυκεν ἄ(μ)α ζῆν ἁμαρτία καὶ ὁ
ἔσω ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο ἐλθούσης τῆς ἐντολῆς ἢ μὲν ἁμαρτία ἀναζῆ ἢ δὲ
ψυχὴ ἀποθνήσκει, κατὰ τὸ ψυχὴ ἢ ἁμαρτάνογσα αἰτὴ ἀποθανεῖται. τὸ γὰρ ἐγὼ
ἐπὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἐπὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἀναφέρεται. (περίσταται τοίνυν
15 τὸ ζωοποιὸν ἀγαθόν, ἢ τοῦ νόμου πρόσταξις, εἰς θανάτου πρόφασιν· ἢς γὰρ
ἄνευ τὴν ἁμαρτίαν οὐχ οἶόν τε ἁμαρτίαν εἶναι, οὐδὲ καταδικάζειν θανάτῳ τὸν
ἄνθρωπον, διὰ ταύτης δὴ που καὶ τὸ τῆς πονηρίας ἔγκλημα καὶ τὸ τῆς κολάσεως
ἐπιτίμιον συνίσταται).

μὴ νομίσης δὲ παραπλήσιόν τι ἔχειν τὸν θάνατον τὸν πρῶτον τῆς ἁμαρτίας
20 τῷ δευτέρῳ ταύτης θανάτῳ· ὡς γὰρ πολλὴ διαφορὰ ὅτε νεκρὰ ἢ ἁμαρτία χωρὶς
νόμου καὶ ὅτε νεκρὰ ἢ ἁμαρτία νεκρωθέντων τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ γῆς (ὑ)πὸ

XXXIX 1-18. R. 582 b-583 A 26-30. R ?

XXXIX 4. Phil. iii 5 12, 14. Rom. vii 22 13. Ezek. xviii 20 21, 24.
Col. iii 5

XXXVIII 7. τῆς μέσης... προσκείμενοι om. BC 9. ἐπὶ om. codd. XXXIX 1.
λέγοιτ' ἂν V: γένοιτ' ἂν BC 3. ποτέ 2°: perhaps ποτέ, since the quotation
that follows clearly supports as far as it goes the thesis that St Paul was never
χωρὶς νόμου, and the version of Rufinus shews that it is cited as by an objector
on that side. Turner 5. πᾶς γὰρ VBC: ἅπας τοιγαροῦν M 6. ποτέ,
ὅτε MBC: ποτέ; ὅτε V 6, 7. ὅτε... ὑπόκειται M 7. δὲ om. M 8. προσ-
τάττουσαν M: προτάττουσαν VBC 9. τῷ M: τοῦ VBC 10. ὠνόμασεν VBC:
φησιν M 11. ἐπεὶ δὲ M: ἐπειδὴ VBC ἅμα ζῆν VBC 13. αὐτῇ
VM: αὕτη BC+ καὶ M 14-18. περίσταται... συνίσταται M (C. p. 175) 21. ὑπὸ
(cf. l. 24)] ἀπὸ VBC

τοῦ λόγου, οὕτως καὶ τῆ(ς) καθ' ἑκάτερα(ν) νεκρότητα τῆς ἁμαρτίας ζωῆς πολλή τις ἂν εἴη καὶ οὐ συγκριτικὴ ἢ ἕτερα τῆ ἕτερα διαφορά τοῦ ζῆν· δῆλον γὰρ ὅτι ἡ νεκρὰ ἁμαρτία ζῆ ὅτε μὴπω νεκροῦται τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ λόγου, πρὸ δὲ τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἐλθεῖν τὴν ἐντολὴν ἕζη νεκρὰ οὖσα. 25

(κάνταυθα δὲ τις νόμον τὸν φυσικὸν ἀπέδωκεν οὕτω λέγων, ὡς εἰ καὶ ἡ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησε καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκτεινε, οὐδὲν ἦττον τὴν ἀλήθειαν ὁμολογητέον, καὶ τὸν ἐγγεγραμμένον τῆ καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ θεοῦ νόμον ὡς ἅγιον ἀποδεκτέον, καὶ τὴν ἐντολὴν ὡς ἀγαθὴν καὶ ἐξ ἀγαθοῦ θεοῦ ἐπαινετέον.) 30

XII.

vii 13 τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῆ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον· ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.

εἰ τις πρὸς τὰ εἰρημένα ἀνθυποφέρει λέγων Μὴ ποτε ὁ ἅγιος νόμος γέγονεν 83 v εἰς θάνατον τῷ ἀνθρώπῳ, ἐλαθῆς γὰρ τῆς ἐντολῆς ἀνέζησεν ἡ ἁμαρτία ὁ δὲ ἀνθρώπος ἀπέθανεν; ἀκούσεται ὅτι οὐ τὸ ἀγαθὸν γέγονε θάνατος, ἀλλ' ἔδει τὴν ἁμαρτίαν φανῆναι ἡλίκον ἐστὶ κακόν· ὅτε γὰρ ἐπιδημῆι τὸ ἀγαθὸν τῆ ψυχῇ, φανεροῦται τὸ κακόν· καὶ ἐάν τις μετὰ τοῦτο ἁμαρτῆ, εὐρίσκει τὸν θάνατον ποιῶσα ἡ ἐντολὴ ἢ ὑποδείξασα τὸ κακὸν καὶ ἡ ὑποδείξασα τὸν φευκτέον ἐντολὴ θανάτου πρόξενος, καὶ ἡ ἁμαρτία, οὐχ ἀπλῶς ἁμαρτία ἀλλὰ καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλός, αὕτη διὰ τῆς ἀγίας ἐντολῆς παρεισδύνουσα καὶ τὸν θάνατον ἡμῖν κατεργαζομένη.

XLI.

vii 14 οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν· ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

ζήτημα ἀνακύπτει ἀπὸ πάσης τῆς προκειμένης περικοπῆς πῶς ταῦτα λέγων 85 v ὁ Παῦλος οὐ δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι τοῖς ἰδίοις λόγοις ὁ λέγων τιμῆς ἡγοράσθητε καὶ Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν καὶ ζῶ δὲ οἰκέτι ἐγὼ καὶ ἐν ἐμοὶ Χριστός· εἰ μὴ που εἴπωμεν ὅτι προσωποποιῶς ἔχει διαφόρους ὁ λόγος, καὶ συσχηματίζονται αἱ περικοπαὶ πρὸς διαφόρους ποιότητας προσώπων, ἔνθα οἱ φαῦλοι 5 ἄλλα πράττουσι παρὰ τὴν προηγουμένην ἑαυτῶν πρόθεσιν. ὁ δὲ παρὼν λόγος

XL R. 583 c d XLI R. 584 C D

XL 2 f. Rom. vii 9 XLI 2 f. I Cor. vi 20 3. Gal. iii 13 Gal. ii 20

XXXIX 22. τῆς καθ' ἑκάτερον Turner : τὴν καθ' ἑκάτερα codd. 23. διαφορά V : διαφορά BC : probably words have been lost between ἕτερα and διαφορά 26 ff. κἀνταυθα . . . ἐπαινετέον M (C. p. 179) : note the reference to an earlier expositor XL om. M 3. ἀκούσεται V : ἀκούσετε BC 6 f. ἡ ἐντολή . . . ἐντολή om. BC 8. ὑπερβολὴν] + ἡ (i suprascr.) V αὕτη : perhaps αὕτη XLI 1. ζήτημα] + καὶ M 2. ὁ λέγων V BC : ἐν οἷς λέγει M 4. ὁ λόγος . . . διαφόρους om. BC 5. πρὸς διαφόρους V : πρὸς τὰς δ. M προσώπων V : τῶν πρ. M 5 f. ἔνθα . . . πρόθεσιν om. M 6. δὲ V BC : γοῦν M

ἀρμόζει λέγεσθαι ὑπὸ τῶν μεμαθηκότων τὰ περὶ τοῦ νόμου ὅτι θεὸς ἐστι, καὶ
85 v βλεπόντων αὐτοῦ τὰ προστάγματα ὅτι εἰσὶ καλὰ, οὐδὲν δὲ ἤττον ὡς πεπρα-
μένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ σαρκικοὶ ὄντες, οὐ γινώσκουσι πῶς, ἐμπύπτουσιν
10 ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

XLII.

vii 15 ὁ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο πράσσω,
ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ.

87 ἀρμόζει τὰ ῥήματα ταῦτα λέγειν τοῖς παλαίσασι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας διὰ
δὲ ἀσθένειαν λογισμοῦ πεσοῦσι, καὶ τοῖς ὑπὸ θυμοῦ ἔσθ' ὅτε νικωμένοις καὶ
ὑπὸ φόβου καὶ πράττουσιν ἅ μὴ θέλουσι καὶ ἅ μισοῦσιν· ὅταν δὲ καὶ ἀπὸ
λόγου ἐπάρσεως ἠττηθέντες νικηθῶμεν ἐκ τοῦ δοκοῦντος εἶναι ἀγαθοῦ οὐ μὴν
5 ἀληθοῦς, κύμφαμεν τῷ νόμῳ ὅτι καλὸς ποιούμεν δὲ τὸ καθ' ἡδονήν.

XLIII.

vii 22, 23 συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον·
βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ
νοῦς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς
μέλεσί μου.

94 v ἐν τοῖς μηδέπω κρατύνασι τὴν ἕξιν ἐπὶ τὰ βέλτιστα διαγράφει ὁ Παῦλος
τὸν παρόντα λόγον· ὡς περ τοίνυν στρατιώτης κρατήσας πολεμίων αἰχμαλώτους
ἄγει, οὕτως ἐν τοῖς προειρημένους προσώποις ἐστὶν ὁ ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῶν
νόμος ἀντιστρατευόμενος τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς αὐτῶν καὶ αἰχμαλωτίζων τὴν
5 ταλαίπωρον ψυχὴν καὶ ἄγων ἐπὶ τὸν τῆς ἁμαρτίας νόμον ἐν τοῖς σωματικοῖς
μέλεσιν.

XLIV.

vii 24, 25 ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ
θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

95 v ὡς κακίζων τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν τὴν περιέλκουσαν καὶ περισπῶσαν
τὸν λογισμὸν καὶ προκαλουμένην ἐπὶ τὰ ἐναντία λέγει τὸ ταλαίπωρος ἐγὼ
ἄνθρωπος· καὶ ὡς διὰ ἐπικουρίας θείας ῥυσθεὶς τοῦ σώματος τοῦ ὀνομασθέντος
σώματος θανάτου διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἐπάγει τὸ εὐχαριστῶ τῷ θεῷ
5 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

XLII R. 584 d-585 A XLIII R. 585 c d XLIV R. 586 a XLIV R. 588 b
XLII 5. Rom. vii 16

XLI 7. μεμαθηκότων] + μὲν M περὶ om. M 8. πεπραμένοι VC: πεπραγμένοι
B: πεπραμένον M 9. σαρκικοὶ ὄντες VBC: σαρκικῶν ὄντων M οὐ VM: καὶ BC
γινώσκουσι VBC: γινωσκόντων M XLII om. M 1. λέγειν: perhaps λέγεσθαι,
as in XLI 7. Turner 3. ἀπὸ λόγου ἐπάρσεως: possibly ἀπὸ (παρα)λόγου ἐπάρσεως
with Ruf. 'in elatione subiti uel inopinati honoris.' Turner XLIII 1 f. τῆ διαγράφει
δὲ τὸν παρ. λόγον ἐν... βέλτιστα M 2. τοίνυν VBC: γὰρ M πολεμίων VBC:
πολεμίοις M 5. ἐν... μέλεσιν om. M XLIV om. M 2. προκαλουμένην
V: προκαλουμένην BC

XLV.

viii 3, 4 τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου τοῦ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ὧδε λέγει· 100 ὡς περὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ ἰδίᾳ φύσει ἰσχυρά, οὕτω καὶ ἡ κακία καὶ τὰ ἀπ' αὐτῆς ἀσθενῆ καὶ ἀδύνατα· κρατεῖ γὰρ οὐ τῶν ἰσχυρῶν ἀλλὰ τῶν ἐκλύτων, οὐ διὰ τὴν ἰδίαν ἰσχὴν ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνων ἀδράνειαν· τοῦ τοιοῦτου νόμου ἡ φύσις ἀδύνατός ἐστιν· διὸ καὶ ἐνήργει ἐν τῇ ἀσθενεῖ σαρκί. ὃν νόμον κατέκρινεν 5 ὁ θεὸς πέμψας τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν οὐκ ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας τοιαύτης ἢ ὁ δουλευῶν κατὰ νόμον ἁμαρτίας δουλεύει, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι τοιαύτης σαρκός. διὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἦν ἁμαρτία ἡ σὰρξ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀλλ' ὁμοίωμα, ἐπεὶ περ οὐκ ἦν 100 v ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἕνῃ συνελθούσης. οὐκοῦν ὁ θεὸς κατεδίκασεν τὴν ἁμαρτίαν γενομένην καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλῶν, καὶ διὰ τῆς σαρκὸς 10 ἐπληρώθη τὸ τοῦ θεοῦ νόμου δικαίωμα ἐν ἡμῖν, ὅτε μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦμεν, ἐν ἣ σαρκὶ ἐνεργεῖ τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου καὶ ἀσθενές, ὃ ἐστὶν ἡ κακία· ἀλλ' ἐπόμενοι θεῷ κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πράττομεν πάντα, εἰς ἑαυτοὺς παραδεχόμενοι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.

XLVI.

viii 7 διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρα εἰς θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται· οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.

ἀφ' ὧν διδάσκει ὁ Παῦλος μανθάνομεν τίνες εἰσὶ κατὰ σάρκα, οἱ τὰ τῆς 102 σαρκὸς φρονοῦντες, καὶ τίνες οἱ κατὰ πνεῦμα, οἱ τὰ τοῦ πνεύματος φρονοῦντες. τὰ δὲ φρονήματα τῆς σαρκὸς εἰσι πορνεία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία, καὶ τὰ ὅμοια, ὅπερ αὐτὸ τοῦτο θάνατός ἐστι· τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, ἅπερ ἐστὶ ζωὴ. καὶ ἤδη ἐν τῇ ζωῇ 5 εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἐν εἰρήνῃ εὐφραίνονται· ἀκόλουθον οὖν τοῦς μὲν εἰς τὴν σάρκα σπεύροντας θερίζειν φθορὰν, τοὺς δὲ πνεύματι ζῶντας σπεῖρειν εἰς τὸ πνεῦμα, ἀφ' οὗ ἐστὶ θερίσαι ζωὴν αἰώνιον· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐχθροὶ εἰσι τοῦ θεοῦ οἱ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός. φρονοῦσι δὲ τὰ τῆς σαρκὸς καὶ ὅσοι βούλονται πλουτεῖν ἢ ἐπιθυμοῦσι δόξης. 10

καὶ οἱ κατὰ τὸ γράμμα ζῶντες Ἰουδαῖοι καὶ τὴν ἐν φανερωῖ περιτομὴν ἐν σαρκὶ ἀσκούντες, οὗτοι τὰ τῆς σαρκὸς τοῦ νόμου φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι, οἱ τὴν ἐν καρδίᾳ καὶ πνεύματι περιτομὴν ποιοῦντες,

XLV 5. R. 589 BC XLVI R. 589 c-590 d

XLV 1 Rom. viii 2 10. Rom. vii 13 XLVI 3. Gal. v 19 f. 4 f. Gal. v 22 6 ff. Gal. vi 8 7. Gal. v 25 11 ff. Rom. ii 28 f.

XLV 6. τοιαύτης VB C: perh. τοιαύτη XLVI 1. ἀφ' ὧν] + τοίνυν M 5. τῇ om. M 11. τὸ om. M ἐν φανερωῖ om. M 12. ἀσκούτε VB ἀχούντες M 13. οἱ ἐν κρυπτῷ om. M

(οὐ)τοι φρονούσι τὰ τοῦ πνεύματος. καὶ ἐν μὲν τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς τοῦ
 15 νόμου θάνατόν τις εὐρήσει καὶ ἔχθραν τὴν εἰς θεόν, ἐν δὲ τῷ φρονήματι τοῦ
 νόμου τοῦ πνεύματος ζωὴν καὶ εἰρήνην. οἱ δὲ ἐν τῇ σαρκὶ τοῦ νόμου ὄντες
 θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ νόμου ὄντες· ἀμφοτέροι
 γὰρ ἐπαγγελλόμεθα τὸν Μωσέως νόμον, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν κατὰ σάρκα, ἡμεῖς δὲ
 κατὰ πνεῦμα· διὸ ἐκεῖνοι σαρκικὰς ἡγούνται τὰς ἐπαγγελίας, ἀκολουθῶν τῷ
 20 σαρκικῷ νόμῳ, ἡμεῖς δὲ πνευματικὰς, ἐν πάσῃ εὐλογία πνευματικῇ ἐν τοῖς
 ἐπιγραμμαίοις.

XLVII.

viii 24, 25 ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ
 ἐλπίζει; εἰ δὲ ὁ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

114 ἀνθ' οὐ ἐν ἄλλοις εὐρομεν ἀντὶ τοῦ ὁ γὰρ βλέπει τίς ὑπομένει, οἷον εἰ
 πρόθυμος γίνεται ὑπομένειν ὁ βλέπει· μέγα δὲ ποιεῖ ὁ ἐλπίζων εἰς μὴ
 βλεπόμενον, καὶ δι' ἐκεῖνο τῷ τετάσθαι τὸν νοῦν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸ πᾶν ὀπιτο-
 οῦν ὑπομένων.

XLVIII.

viii 26 ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν,
 τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερ-
 τυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις.

115v τοῦτ' ἔστιν ἂν πληροὶ τὰ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας ἀντιλαμβάνόμενον αὐτῆς,
 ἅμα δὲ μαθητόμενοι ὅτι πᾶσιν ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τούτων δεδῆλωται.

(τοῦ αὐτοῦ)

ἐν δυσεξαριθμήτοις τὸ πνεῦμα ἀντιλαμβάνεται τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, οὐκ
 5 ἔλαττον δὲ καὶ ἐν τῷ προσεύχεσθαι ἡμᾶς, ἐπὶν διαβαίνωμεν ὥστε προσέχεσθαι
 πνεύματι. τότε γὰρ τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ εἰδότες, ἀντιλαμβανο-
 μένου τοῦ πνεύματος τῆς ἐν ἡμῖν ἀσθενείας, διὰ τὴν ἀπὸ τούτου βοήθειαν
 προσεχόμεθα πνεύματι· εἰτ' ἐφεπομένου αὐτῷ βοηθοῦντι τοῦ νοῦ προσεχόμεθα
 116 καὶ τῷ νοῖ. ἑλληπῆς δὲ ἡ εὐχὴ τοῦ μὴ προσεχομένου ἀμφοτέροις, ὡς δὴ λον
 10 ἐκ τοῦ ἐὰν γλώσσαις λαλῶ τὸ πνεῦμά μου προσέχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπος
 ἔστιν. ἵνα οὖν μὴ ἄκαρπος ἦ ὁ νοῦς, προσέζομαι φησι τῷ πνεύματι, προσε-
 ζομαι δὲ καὶ τῷ νοῖ.

XLVIII 4. R. 601 d-602 A

XLVI 20 f. Eph. i 3 XLVIII 5., 8 f., 11 f. I Cor. xiv 15 10 f. I Cor. xiv 14

XLVI 14. οὗτοι M: ἦτοι V BC XLVII om. M 1 f. τίς... βλέπει om. BC:
 but even the text of V has suffered from an omission by homoeoteleuton, since it
 seems that we must clearly read εὐρομεν, ἀντὶ τοῦ ὁ γὰρ βλέπει τις (τί καὶ ἐλπίζει, ὁ
 γὰρ βλέπει τίς) ὑπομένει; On this reading in Origen's text and commentary see
 von der Goltz *Eine textkritische Arbeit des zehnten bezw. sechsten Jahrhunderts* p. 57.
 Turner 2. ὁ ἐλπίζων BC: ὁ ἐλπίζων V 3. τῷ V: τὸ BC XLVIII om. M 1. ἂν
 πληροὶ: read ἀναπληροὶ. Turner 2. πᾶσιν BC: πᾶσι V: perhaps πᾶσα or πᾶσα ἢ.
 Turner 4. δυσεξαριθμήτοις V: δεισεξαριθμήτοις (ois suprascr.) BC C m. Fort.
 leg. ἐν δεήσεσι δυσεξαριθμήτοις 5. ἐπὶν BC: αἰπᾶν V 6. πνεύματι om. BC
 προσευξόμεθα BC 9. ἑλληπῆς: ἑλλειπῆς codd.

XLIX.

viii 31, 32 τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα ; εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν ; ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ χαρίζεται ἡμῖν τὰ πάντα ;

ὥσπερ ἀνακ(ε)φαλαιούμενος τὰ προειρημένα καὶ ἐπ' ἐκείνα ἀναφέρων ταῦτά 119 φησιν, οὐ παρὰ τὸ ἐναργὲς λέγων. ἔωρα γὰρ κατὰ τὸ καὶ ἔσσεθε μ(ι)σοῦμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μοι ὡς πολλοὶ καθ' ἡμῶν, καὶ οὐ μόνον ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς ἃ ἡ πάλη, ἀρχαὶ καὶ ἐζογίαι καὶ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου τοῦτο καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπογρανίοις καὶ αὐτὸς ὅλος 5 ὁ πλεονεκτεῖν ἡμᾶς θέλων Σατανᾶς· μὴ παρὰ τὸ ἐναργὲς δὲ λέγων τὸ εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, εὐτελὴς καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίος ἐστὶν καὶ οὐδὲν δυνάμενος ἕκαστος τῶν καθ' ἡμῶν· μὴ οὖν εὐλαβεῖσθε μηδὲ ταράσσεσθε· εἰ μὲν γὰρ μόνου ἦτέ καὶ μὴ μετὰ θεοῦ πρὸς τοιοῦτους ἀνθιστάμενοι, κἂν εὐλογόν τι ἔχειν ἐδοκίμειτε φοβεῖσθαι ἡμᾶς· νυνὶ δὲ θεοῦ ὄντος ὑπὲρ ἡμῶν, εἰς τίνα μετρηθήσεται τὰ 10 τοσαῦτα καθ' ἡμῶν ἢ εἰς οὐδέν;

L.

viii 33 τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ ; θεὸς ὁ δικαίων· τίς ὁ κατακρίνων ;

δοκεῖ μοι τοῦτο ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν διάβολον ὄντα κατηγορον καὶ τῶν 119 v ἐκλεκτῶν οἷς ἐγκαλέσει· οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν οὐ ἐκείνος μὴ κατηγορήσει καὶ ὧ οὐκ ἐγκαλέσει, εἰ μὴ μόνος Ἰησοῦς, ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, καὶ διὰ 120 τοῦτο λέγων νῦν ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τοῦτο καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. διὰ τοῦτο οὖν ἐκείνος ἐξευτελίζεται ἐγκαλῶν καὶ κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ· τοῦ γὰρ 5 θεοῦ δικαιούντος τίς κατακρίναι δύναται, κἂν ὁ κατηγορος φέροι εἰς μέσον τὰ ἀπηλιμμένα ἐφ' οἷς κατεκρίθησαν εἰ μὴ ἀπήλιπτο ; ἐδικαίωσεν δὲ αὐτοὺς ὡς νεφέλην ἀπαλείψας τὰς ἀνομίας αἰτῶν καὶ ὡς γνώφον τὰς ἁμαρτίας αἰτῶν καὶ λεγκάνας τοὺς πρότερον ἡμαρτηκότας ὡς χιόνα.

XLIX R. 606 A B L R. 607 A B

XLIX 2 f. Matt. x 22 4 f. Eph. vi 12 6. 2 Cor. ii 11 L 1. Apoc. xii 10
3. Pet. ii 22 4 f. Jn. xiv 30 8 f. Isa. xlv 22 9. Isa. i 18

XLIX om. B C M 1. ἀνακαίφαλαιούμενος V 2. μησοῦμενοι V 4. ἐξκοσμοκράτορες V 5. αὐτὸς ὅλος : the second word is so strange in this connexion that I suspect some corruption. Turner 7. ἡμῶν] + θν V 9. ἐδοκίμειτε : read ἐδόκει τό. Turner 10. εἰς τίνα μετρηθήσεται : perhaps εἰς τί ἀναμετρηθήσεται. Turner L 1. δόξετε [read δόξετε] δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐπὶ τὸν δ. ἀναφ. M 2. οἷς ἐγκαλέσει om. M κατηγορήσει V M : κατηγορήσῃ B C 3. ἐγκαλέσει V M : ἐγκαλέσῃ B C μόνος V M : μόνον B C ὁ Ἰησοῦς M ἐποίησεν] + οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ B C 4. λέγων V B C : ἔλεγεν M νῦν om. M 5. ἐκλεκτῶν] + τοῦ M 6. φέροι V M : φέρῃ B C 7. ἀπηλιμμένα V B C : ἀπειλημένα M κατεκρίθησαν V B C : κατεκρίθη ἂν M : possibly κατεκρίθησαν ἂν. Turner ἀπήλιπτο V : ἀπέλιπτο B C : ἀπήλιπτο M αὐτοὺς om. M 8. ἀπολείψας M καὶ ὡς γνώφον . . . αὐτῶν om. B C

LI.

viii 37 ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερникῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

- 122 νικᾷ μὲν ὁ μετὰ ἀμφηρίστου ἀγῶνος τοὺς ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις περὶ νίκης περιγεγόμενος τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ὑπερникᾷ δὲ ὁ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιτρέψας στήναι πρὸς αὐτὸν τῷ ἐναντιουμένῳ. τοιοῦτος ὁ Παῦλος καὶ οἱ τὴν ὁμοίαν αὐτῷ παρασκευὴν πρὸς τοὺς πειρασμοὺς ἀνειληφότες, τὸ θλίβον καταπατοῦντες 5 καὶ ἐντρυφῶντες τῷ στενοχωροῦντι καὶ τὸ διώκον τῇ ὑπομονῇ διώκοντες, καὶ τὸν λιμὸν διὰ τὴν οὐράνιον τροφήν γελῶντες, καὶ τὴν γυμνότητα ἐν οὐδενὶ τιθέμενοι δι' ὃν ἐνδέδυνται Χριστόν, καὶ τὸν κίνδυνον ὡς οὐ κινδυνεύοντες καταπατοῦντες, καὶ τὴν μάχαιραν διὰ τὸν ζῶντα τοῦ θεοῦ λόγον οὐδὲν χαλεπὸν ἐργάσασθαι αὐτοὺς πειθόμενοι.

LII.

viii 38, 39 πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνησεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

- 123 ὅρα εἰ μὴ εὐλόγως τὸ μὲν πέπεισμαι ὅτι οὐ δύναται ἡμᾶς χωρίσαι τάδε τινὰ ἔταξεν ἐπὶ τῶν μειζόνων ἢ κατὰ ἄνθρωπον πειρασμῶν, τὸ δὲ τίς ἡμᾶς χωρίζει ἐξευτελίζων τοὺς ἀνθρωπίνοισι ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων γυμνασίων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· καὶ ἔαν ὑπερникῶμεν δὲ τὰ πρότερα καὶ ἀνθρώπινα, οὐ χωρὶς συμπνοίας 5 καὶ ἐνεργείας κρείττονος αὐτ(ῶ)ν περιεσόμεθα· διὸ καλῶς ὁ Παῦλος προσέθηκεν τὸ διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

πρόσχες δὲ εἰ θάνατος μὲν παλαίει βυλόμενος χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐχ ὁ κοινὸς περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴρηται τὸ ἐνεκὲν σοῦ θανατοῦμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς Χριστοῦ καὶ ἐσχάτος 10 καταργηθῶμενος· βουλήσεται μὲν γὰρ οὗτος χωρίσαι, φέρε εἰπεῖν, Παῦλον, οὐ δυνησεται δὲ καταργούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ Χριστοῦ· ζωὴ δὲ οὐχ (ἢ) τῷ θανάτῳ τούτῳ ἐναντία, τὰ γὰρ ἀλλήλοισι ἐναντία οὐ πέφυκεν ἐν καὶ ταῦτὸν βούλεσθαι, ἀλλὰ ἢ καθ' ἣν ζῆ τις τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ τοῖς εἰδεσιν αὐτῆς καὶ τῷ

LI R. 607 c-608 A LII 1-6. R. 608 D-b 7-11. 609 A 11-18. 609 B

LI 4 ff. Rom. viii 35 8. Heb. iv 12 LII 2, 3. I Cor. x 13 2. Rom. viii 35 4, 6. Rom. viii 37 9. Ps. xlv (xliii) 22; Rom. viii 36 9 ff. I Cor. xv 26

LI om. M 1. τοὺς] perh. om. [Or read τοῦ. Turner] 2. περιγεγόμενος V B: περιγεγόμενος C 5. διώκοντες must I think be wrong; perhaps simply νικῶντες. Turner 7. ὃν V: ἦν BC LII 1-6. om. M 5. αὐτῶν] αὐτὸν V B C 7. πρόσχες δὲ εἰ V B C: σὺ δὲ καὶ καθ' ἑτέραν ἐπιβολὴν πρόσχες εἰ M 8. θεοῦ V B C: Χριστοῦ M τῆς ἐν Χ. Ἰ. om. M 9. ἐσχάτος καταργηθῶμενος V B C: ἐσχάτως κατακριθῶμενος M 11. δὲ] + καὶ BC οὐχ ἢ M: οὐχλ V B C 13. ἢ B C M: εἰ ἢ V 13-15. καὶ τῷ ψεύδει . . . ζωᾶς om. M

ψεύδει· εἰ δὲ καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος ἁμαρτία ἐστὶ τις φαύλη ζωῆ, ἐπιστήσεις
 διὰ τὸ κρείττον τὸ ἑλεός σου ὑπὲρ ζωῆς· αὕτη γὰρ βουλήσεται μὲν χωρίσαι 123 v
 τὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ δύναται δέ, καταργουμένη πῆ 16
 μὲν ὑπὸ τοῦ θανάτου καθ' ὃν ἀποθνήσκει τις τῇ ἁμαρτίᾳ, πῆ δὲ ὑπὸ τῆς ζωῆς
 ἡμῶν ἣτις κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ. καὶ ἄγγελοι δὲ βούλονται
 ἡμᾶς χωρίσαι τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, περὶ ὧν λέλεκται
 τοῖς ἐξ εὐωνύμων· Ὑπάγετε εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοισμασμένον τῷ διαβόλῳ 20
 καὶ τοῖς ἄγγελοις αὐτοῦ. τὸ δὲ οὔτε ἀρχαὶ ἐπὶ τὸ οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἢ παλὴ πρὸς
 αἶμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἐξῆς ἀναφέρεται, καὶ εἰς τὸ ὅταν
 καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. ἐξῆς τούτῳ ἐστὶ τὰ
 ἐνεστώτα· ταῦτα δὲ ἐπίσκειναι εἰ δύναται ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τοῖς κοσμοκράτορας
 τοῦ σκότους τοῦτοῦ, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τινὰ ἐνεστώτα ἀνθρώπινα· ἄλλος δ' ἂν λέγοι 25
 τὰ ἐνεστώτα ἀναφέρε(σ)θαι ἐπὶ τὰ βλεπόμενα καὶ πρόσκαιρα. μετὰ τοῦτο
 ἴδωμεν τίνα τὰ μέλλοντα καὶ ἦτοι (τὰ) πρὸς τὸν μέλλοντα χρόνον παλαίσοντα
 τῷ ἀποστόλῳ τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παρεπιδημίας, ὡς πρὸς τὰς ἐνεστηκυίας αὐτῷ
 τῆς γραφῆς τῆς ἐπιστολῆς ἡμέρας, ἢ τὰ μετὰ τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα καὶ μετὰ
 τὴν ἐξοδὸν εὐθέως ἀπαντησόμενα, ὅτε ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τοῦτοῦ καὶ τινες ὑπ' 30
 αὐτῷ δυνάμεις βουλήσονται μὲν κρατεῖν τοῦ ἐκδημήσαντος, οὐ δυνήσονται δὲ
 ἐπὶ τῶν προανεληφθῶτων τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἐξῆς δὲ
 αὐτῷ(ν) ἐστὶν τὸ οὔτε δυνάμεις, ὅπερ ἔοικεν εἶναι εἶδος τινὸς τῶν ἐξω θνητοῦ
 σώματος λογικῶν, (οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος). μήποτε (οὖν) ἢ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ
 ἐπιβουλεύεται ὑπὸ μὲν ὕψωματος κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἐπογραμίοις πνευματικὰ τῆς 35
 πονηρίας, ὑπὸ δὲ βάθους κατὰ τὰ καταχθόνια· ὧν οὐδέτερον τὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ
 τοῦ θεοῦ ὀπλισάμενον χωρισθῆναι αὐτῆς ἕψει. εἰ δὲ καὶ παρὰ τὴν βλεπομένην

LII 18-35. 609 C-b 37 ff. 609 d

LII 15. Ps. lxii (lxi) 4 17. Rom. vi 10, 11 18. Col. iii 3 20 f. Matt. xxv
 41 21. Eph. vi 12 22 f. 1 Cor. xv 24 24 f. Eph. vi 12 26. 2 Cor. iv 18
 30. Jn. xiv 30 35. Eph. vi 12 36. Phil. ii 10

LII 14. εἶδος ἁμαρτία ἐστὶ τις φαύλη ζωῆ VBC: read εἶδος ἁμαρτίας ἐστὶ τις φαύλη
 ζωῆ. Turner 16. ἐν X. I. om. M 17. ὃν VBC: ἦν M 18. ἡμῶν ἣτις M: ἡμεν ἣτις
 (sic) VB: ἡ μὲν τις C 19. τῆς ἐν X. I. om. M 20. ὑπάγετε VBC: πορεύεσθε M
 τὸ αἰώνιον om. M 21. αὐτοῦ om. C 22. ἀρχὰς]+ πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας M
 καὶ τὰ ἐξῆς om. M 23. πᾶσαν 2^ο om. M τούτῳ M: τοῦτο VBC: either Origen
 uses ἐξῆς with the dative (cf. l. 32 below) or, as I think, we should read τούτων here
 and αὐτῶν in l. 33. Turner 25. σκότους]+ τοῦ αἰῶνος M καὶ . . . ἀνθρώπινα om. M
 λέγοι VBC: σοὶ λέγγ M 26. ἀναφέρεσθαι B̄C̄M: ἀναφέρεται V 27. ἴδωμεν
 M: εἴδωμεν VBC καὶ om. M ἦτοι τὰ M: ἦτοι V: εἴτι BC παλ. τῷ ἀπ. post
 ἡμέρας (29) M 28 f. τὰς ἐν. ἡμ. M: ταῖς ἐνεστηκυίας αὐτῷ ἡμέραις VBC
 29. ἐπιστολῆς BCM: ἐπιστολαῖς V 30. ἀπαντησόμενα V: ἀπαντήσοντα M: ἀπαιτη-
 σόμενα BC 31. αὐτῶν: αὐτῷ VBC αὐτὸν M 33 f. οὔτε δυνάμεις . . . λογικῶν]
 οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος M: Rufinus shews that δυνάμεις is in its right place here, as
 well as the clause that follows it, 'subiungit deinde *Neque uirtutes*: species uidetur
 esse una ex pluribus rationabilibus creaturis non in corpore mortali uitam duccens'.
 But the words in M are also wanted for the sense 34. οὖν M: δὲ VBC 35. τὰ
 om. BC ἐπογραμίοις]+ πρὸς τὰ M 37. θεοῦ] Χριστοῦ M

ὄλην ταύτην κτίσιν ἐστὶν ἑτέρα κτίσις τῇ φύσει μὲν βλεπομένη νῦν δὲ οὐδέπω ὀρωμένη, ζητήσεις εἰ δύναται ἐπ' ἐκείνην ἀναφέρεσθαι τὸ οὔτε κτίσις ἑτέρα
40 δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ.

LIII.

xii 20, 21 ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νικά ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

184 v ἐπειδὴ ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ θεωρίαν ὄρεξις δοκεῖ πείνη εἶναι καὶ δίψ(α ὡς) ὑγείας ἐμπουητικὰ ψυχικῆς, ἐὰν τοιαύτην ποτὲ πείνην ἢ δίψαν ὁ ἐχθρὸς διψήσῃ μετὰ τὸ μετανοήσαι ἐφ' οἷς ἡμαρτεν, δεῖ αὐτῶ τὸν ἄγιον ἄρτον πεινῶντι διδόναι, ἐὰν μὴ ἐστὶ κῶνον ἢ χοῖρος ἀνάξιος τῶν ἀρίων· πολλαχῶς δὲ ἐστὶ πεινῶντα
5 θρῆψαι τὸν ἐχθρὸν ποτὲ (μὲν) λόγῳ διδασκαλικῶ ποτὲ (δὲ) εὐχῇ τῇ περὶ αὐτοῦ. καὶ ἐπειδὴ παντὸς ἀνδρὸς κεφαλὴ ὁ Χριστός, οὐκοῦν τοῦ ἐχθροῦ, ὡς μὴ ὄντος ἀνδρὸς διὰ τὸ ἀσεβές, κεφαλὴ ὁ ἀντίχριστος, ὃν χρῆ ἔξαφανί(ζ)εσθαι ὡς ἐναντίον τῷ θεῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἀνθρώκων τοῦ λογικοῦ πυρὸς, ὅταν ἀσεβῆς ὁ ἔχων κεφαλὴν τὸν ἀντίχριστον πεινή(σας φάγ)ῃ τὸν ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἄρτον, καὶ
10 (διψήσας) ποτισθῇ τῷ ἀπὸ τῆς ἁγίας πηγῆς ὕδατι ζῶντι· διὸ καλόν ἐστὶν ἔργον σωρεύσαι ἀνθρακας ὅ ἐστι λόγους ἐκλεκτοὺς ἐπὶ τῆ(ν) τοῦ ἐχθροῦ κεφαλῆ(ν)· ὃν ὁ κύριος Ἰησοῦς ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ σωτήριον πῦρ, περὶ οὗ εἶπεν ἡλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀντὶ τοῦ ἀναλῶσαι καὶ ἔξαφανίσαι πάντα τὰ σωματικὰ καὶ ὑλικὰ. πολλῶν δὲ ἀνθρώκων
15 χρεῖα ἵνα ἡ τοῦ ἐχθροῦ κεφαλὴ ἔξαναλωθῇ· οἷτινες εἰσιν οἱ ἀληθεῖς λόγοι οἱ ἔξαφανίζοντες τὸ ψεῦδος· ὅταν οὖν ἀναλωθῇ ἡ χειρωθῇ ἡ κεφαλὴ ὑπὸ τῶν σωρευομένων ἀνθρώκων, ἐκ τοῦ τρέφεσθαι πεινῶντα τὸν ἐχθρὸν γίνεται ὁ ποτὲ ἐχθρὸς φίλος καὶ κέχρηται κεφαλῇ τῷ Χριστῷ.

LIII R. 654 c

LIII 4. Matt. vii 6 6. 1 Cor. xi 3 12. 2 Thess. ii 8 13. Lk. xii 49

LIII om. BC 1. δίψα ὡς M : δίψος V 2. διψήσῃ V : σῃ M 5. μὲν . . .
δὲ M : om. V 7. ἔξαφανί(ζ)εσθαι M : ἔξαφανήσεσθαι V 8. θεῷ . . . πυρὸς V :
τοῦ θεοῦ λόγῳ, ὑπὸ τοῦ λογικοῦ πυρὸς τῶν ἀνθρώκων M ὁ ἀσεβῆς M 9. πεινήσας
φάγῃ M : πεινῇ ἀβλαβῇ V τοῦ ἁγίου V : τῆς ἁγίας τραπέζας M 10. διψήσας M :
om. V ἔργον] om. M 11. ἐκλεκτοὺς om. M τὴν . . . κεφαλῇ M : τῆς . . .
κεφαλῆς V 16. ἡ χειρωθῇ om. M ἡ] + τοῦ ἐχθροῦ M 18. κεφαλῇ M : κεφαλὴ V

A. RAMSBOTHAM.